

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Розглянуто питання становлення дієвої ринкової інфраструктури та впливу конкурентного середовища на безпеку підприємницької діяльності.

Ключові слова: конкуренція, конкурентне середовище, конкурентна політика, конкурентоспроможність, ринкова інфраструктура

Рассмотрен вопрос становления действенной рыночной инфраструктуры и влияние конкурентной среды на безопасность предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентная среда, конкурентная политика, конкурентоспособность, рыночная инфраструктура/

The question of becoming of effective market infrastructure and influencing of competition environment is considered on safety of entrepreneurial activity.

Key words: competition, competition environment, competition policy, competitiveness, market infrastructure.

Постановка проблеми. Найважливішим механізмом, що постійно діє на ринку, є конкуренція, яка забезпечує умови для становлення та самореалізації суб'єктів господарювання у сфері економіки шляхом розробки і виготовлення конкурентоспроможних товарів (послуг).

Незалежно від галузі народного господарства, з метою якісного ведення бізнесу необхідна різноманітна маркетингова інформація, однак найважливішу, на нашу думку, становить інформація про дії конкурентів. Враховуючи сучасні новітні технології, можливість отримання інформації та зростання конкуренції, є всі підстави стверджувати, що чим більша конкуренція, тим вища потреба в аналізі та моніторингу діяльності конкурентів. Тому для забезпечення стійких позицій на ринку особливу увагу необхідно приділити аналізу конкурентного середовища та розвитку ринкової інфраструктури. Чітке визначення вимог до процесу розвитку та методів вдосконалення і регулювання інфраструктури товарного ринку дозволяє налагодити управління ним

та зробити його економічно вигідним, підвищити конкурентний рівень його учасників та конкурентоспроможність запропонованої продукції.

Саме тому прагнення України зайняти чільне місце серед основних ринкових країн, сформувати сучасну ринкову економіку робить актуальним питання про забезпечення конкуренції. Тобто, спочатку треба створити умови відповідного конкурентного середовища, а вже потім проводити роздержавлення і приватизацію економіки. Питання аналізу ринкового середовища для розробки стратегії та конкурентної політики підприємства є актуальним та одним із головних факторів забезпечення економічної безпеки бізнесу. Проте не передбачено механізмів забезпечення економічної безпеки підприємництва у національній та жодній з регіональних програм підтримки підприємництва в Україні, а також в основному нормативно-правовому акті щодо цього сектора економіки (Законі України «Про державну підтримку малого підприємництва в Україні»). Відтак визріла нагальна потреба у розробці та прийнятті єдиного уніфікованого нормативно-правового акта щодо регулювання сектора МП в Україні. Важливо також, щоб норми цього документа сприяли зміцненню безпеки підприємництва як чинника національної безпеки держави, а також включали принципи, завдання та механізми зміцнення безпеки підприємництва (фінансову, майнову, технічну, консультаційну, інформаційну та іншу допомогу; розвиток інфраструктури безпеки підприємства; закріплення прав асоціативних структур тощо).

Стан дослідження. В сучасних умовах господарювання виникла нагальна потреба у дослідженні і практичному вивченні завдань нового типу – жорсткої конкурентної боротьби у сфері сучасного виробництва. Ця боротьба точиться між вітчизняними виробниками і їх іноземними конкурентами (на внутрішньому ринку) та між так званими «акулами бізнесу», де в конкуренції беруть участь найбільш прогресивні в економічному і технологічному відношенні підприємства та фірми (на зовнішньому ринку).

З інтенсивним розвитком та використанням досягнень науково-технічного прогресу конкуренція повсякчас загострюється. Поряд із поведінковим (XIX ст.) поширюється структурне трактування поняття «конкуренція», яке передбачає дослідження не самого суперництва підприємств, а встановлення факту принципової можливості (чи неможливості) впливу підприємства на загальний рівень цін на ринку. Праці Ф. Еджуорта, А. Курно, Дж. Робінсона, Е. Чемберліна, Ж. Бертрана, С. Белі зводяться до виділення чотирьох основних типів ринків: досконалої конкуренції, монополістичної конкуренції, олігополії та монополії.

Питання дослідження конкурентного середовища, характеристики ринкових інфраструктур знайшли своє відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: О.Я. Лівшица, Й. Шумпетера, О.В. Михайлова, О.В.Коваленка, В.Ф. Оберемчука, О.Л. Вальдрат, В.Л. Балабанової, В.В. Холода, Т.В. Загорної. Однак, запропоновані ними методики дослідження охоплюють лише окремі аспекти ринкових інфраструктур, які не завжди можна застосувати для підприємств малого та середнього бізнесу, особливо у сфері надання послуг, а також обрати ефективну стратегію розвитку підприємства та розробити конкурентну політику.

Метою статті є дослідження основних параметрів аналізу конкурентного середовища як складової частини системи економічної безпеки підприємства, окреслення основних напрямків забезпечення конкурентоспроможності послуг.

Виклад основних положень. Конкуренція – це серцевина сучасного ринкового механізму не лише тому, що її обсяги суттєво зросли за останні роки, але й тому, що вона становить невід’ємну рису (властивість) ринку, багатомірну економічну категорію, яку можливо розглянути на багатьох рівнях: конкурентоспроможність товару, товаровиробника, галузева, регіональна, держави загалом. Поняття конкуренції визначається більшістю науковців як суперництво, боротьба в отриманні найвигідніших умов господарювання. Цілком погоджуючись у підході до визначення поняття конкуренції, вважаємо слушною думку Р.А. Фатхутдінова про те, що це не боротьба, а процес управління своїми конкурентними перевагами [1, с. 19].

Сучасний стан економіки України, позиції, які посідають більшість українських підприємств та фірм у наявному поки що неконкурентному середовищі, безпосередньо вказують на існування та вплив конкуренції – якщо не з боку вітчизняних, то з боку іноземних підприємств. Очевидно, що ця конкуренція і надалі посилюватиметься, а відтак уміння виграти у конкурентній боротьбі стає одним із важливих факторів прибуткової життєдіяльності підприємств в умовах ринку.

Становлення ринкового середовища диктує умови існування господарюючих суб’єктів на ринку, витісняючи неконкурентоспроможні підприємства, що не в змозі пристосуватися до динамічного середовища, не спроможні оперативного прийняти ефективне та раціональне рішення щодо забезпечення сталого розвитку та функціонування. В управлінні як використання основних економічних законів (підвищення потреб людини; закон попиту та пропозиції, а також взаємозв’язок між ними; закон зростання додаткових витрат; спадної прибутковості; закон взаємозв’язку витрат у сферах виробництва і споживання; закон

ефекту масштабу виробництва; закон економії часу; закон конкуренції), так і переходу до більш креативних методів управління (нестандартний підхід до тієї чи іншої ситуації) забезпечить створення конкурентних переваг.

У заданих господарською системою межах виникають численні, безпосередньо ринкові (внутрішні) інститути, які сприяють укладанню угод між суб'єктами, знижуючи при цьому ступінь невизначеності та ризику і зменшуючи трансакційні витрати. Функціонування ринкових інститутів постійно здійснюється за подвійним контролем: правовим – з боку держави та економічним – з боку ринку. Слід погодитися з О.Л. Вальдрат, що створення і наступна дієвість інститутів, які сприяють економії на трансакційних витратах, становлять такі ж передумови щодо економічного росту, як і оновлення продукції та технологій. Усі ці інститути, притаманні системі розподілу праці та децентралізації прийняття рішень, діють на підставі договірних відносин, що не виключає, натомість, й інших форм взаємодії – протистояння і боротьби, ієрархічної супідрядності тощо [2, с. 23].

Чітке визначення поняття «інфраструктура ринкового господарства» дав О.Я. Лівшиц, визначивши головною умовою функціонування ринкової системи існування взаємозв'язаної системи організацій, які обслуговують потоки товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили, і прогресують під впливом ринкових стимулів. Їх називають інститутами або інфраструктурою ринкового господарства [33, с. 38].

Мета сучасної ринкової інфраструктури (РІС) полягає у підтримці розвитку ринкових структур, зокрема, підприємництва, та насамперед, малого бізнесу. Слід відзначити, що інститути інфраструктури надають перевагу підприємствам регіонального рівня як такого, що безпосередньо взаємодіє з конкретними суб'єктами господарювання. Однак, треба враховувати розміщення підприємств, їх географічне розташування, наявність вільних економічних зон, міжнародних кордонів тощо. В прикордонних регіонах (зокрема Львівщини) додатковий вплив на цей процес здійснює наявність кордону та його специфіка. Сучасна інфраструктура ринкового типу є складною динамічною системою. В свою чергу, система – це комплекс регулярно взаємодіючих та взаємозалежних окремих складових частин – інфраструктурних ланок, що становлять одне ціле. Функціонування системи – це досить складний для опису процес, який заснований на принципах структурної і функціональної цілісності, відносній автономності елементів і функцій, та принципі активності систем. Тобто, система в процесі функціонування виступає як цілісне утворення, в якому між структурою і функціями існує взаємозв'язок і взаємообумовленість. Ця система вза-

емодіє із конкурентним середовищем, що її оточує, за допомогою зовнішніх зв'язків, які характеризують як вплив цього середовища на систему, так і дію системи на нього. Тобто, функція реалізується структурою і пояснюється за допомогою структури. Активність елементів системи додається не арифметично, а системно, під дією системоутворювальних факторів [4, с. 138].

Зазначимо, що виокремлення системи і середовища є умовним методологічним прийомом, який дозволяє якомога точніше визначити місце і цільову функцію інфраструктури конкретного ринку в більш загальній ринковій системі. Першим поштовхом для функціонування системи може бути вплив на неї середовища або намагання системи досягнути стану переваг, що примушує її впливати на середовище. Взаємодія системи і середовища створює проблемну ситуацію, коли або система має пристосовуватися до середовища, або ж використовувати всі можливі засоби впливу на середовище з метою його зміни і підпорядкування. За таких умов окремий ринок є нічим іншим як діалектичним поєднанням двох систем – внутрішньої системи і зовнішнього конкурентного середовища. Внутрішня система, що є окремою інфраструктурною ланкою, – повністю формується і скеровується відповідним ринком. Зовнішню систему, або конкурентне середовище, становлять елементи, на які ця інфраструктура впливає, і ті, які нею не керуються.

Більшість науковців зосереджують свою увагу на пристосуванні підприємства до мінливого зовнішнього середовища, яке різко підвищується в зв'язку з ускладненням усієї системи суспільних відносин (соціальних, економічних, політичних, тощо). Хоча в останньому і перебуває вся сукупність виробників та споживачів різного рівня ієрархії, що і формують ринкове середовище та конкуренцію. Таким чином, потрібно підійти з іншого боку до даної ситуації, формуючи погляди керівників на далекоглядність та прогнозованість у майбутнє. При цьому орієнтація виробників не повинна зводитися тільки до сьогоднішніх потреб споживачів та суспільства [5]. Пропозиція нової послуги, нового продукту, особливо, більш якісного та функціонального, і буде формувати майбутню потребу суспільства.

Наявність стійких конкурентних переваг підприємства є результатом системного підходу до управління підприємством, через весь механізм організаційно-виробничого комплексу: менеджмент, виробництво, НДКР, фінанси, маркетинг, кадри, які нерозривно поєднані між собою та зовнішніми зв'язками. Джерела успіху підприємства полягають у вмінні оперативно реагувати та приймати ефективні рішення із зміною вхідної інформації ззовні. Іншим джерелом успіху бізнесу вважаємо активізацію самого населення, яка дозво-

ляє забезпечити соціально-економічний розвиток міст та прилеглих до них сільських територій, підвищити рівень зайнятості населення, зменшити обсяги масової трудової міграції і відтоку активної частини населення за кордон, призупинити процеси зниження рівня якості людського капіталу, розробити стратегію розвитку малого бізнесу в нових ринкових умовах, забезпечити конкурентоспроможність продукції та безпеку власне бізнесу.

Актуальність та своєчасність розробки та реалізації стратегії розвитку малого бізнесу (на прикладі Львівської області) полягає в наступному: спостерігаються значні диспропорції за більшістю показників розвитку малого підприємництва в обласному центрі порівняно з малими містами та районами загалом; сектор малого підприємництва відіграє важливу та бюджетоутворюючу роль (43% єдиного податку фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності та 23% єдиного податку юридичних осіб перераховується до місцевого бюджету) [8] в економіці, від рівня його розвитку залежить розвиток ринку праці та подальший соціально-економічний розвиток міст, районів та області загалом; спостерігається відставання розвитку малого підприємництва регіону порівняно з державами з високим рівнем розвитку підприємництва. Тому розвиток малого бізнесу на Львівщині є значним резервом забезпечення конкурентоспроможності продукції, подальшого розвитку підприємництва в Україні та наближення показників його розвитку до рівня світових.

Схематичну модель конкурентоспроможності товару подано на рисунку:

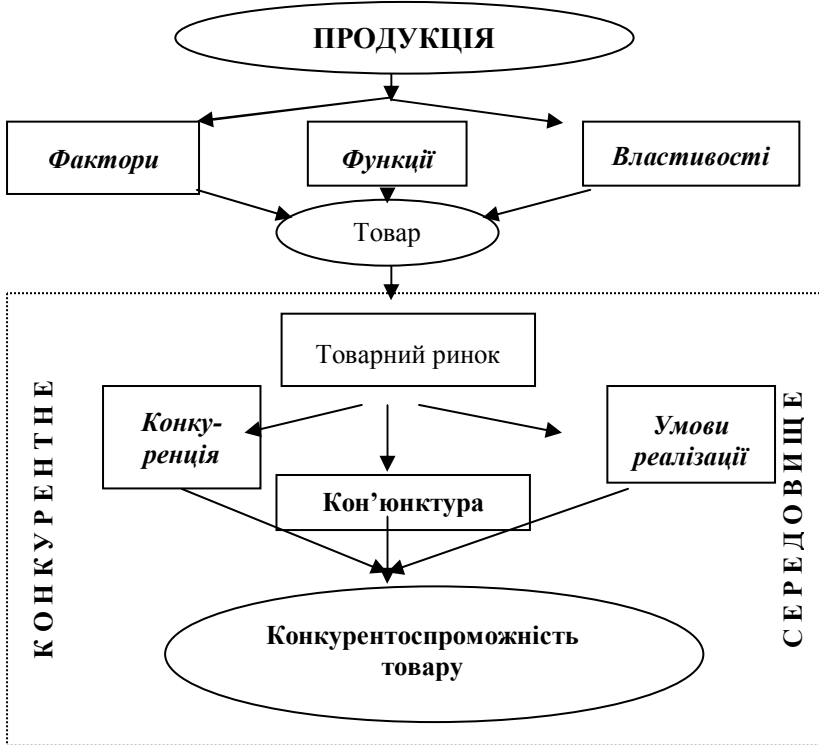

Рис. Модель конкурентоспроможності товару

Джерело: [2].

У створенні і розвитку будь-якого конкурентоспроможного товару можливо окреслити наступні важливі моменти: виникнення нових властивостей, які здатні стати функцією щодо всього товару; актуалізація (прогнозування нових, вдосконалення існуючих, скерування останніх на задоволення нових потреб) функцій як процес набуття властивостями функціонального, факторного характеру. Тобто, як суттєві складові елементи процесу створення конкурентоспроможного товару як об'єкту, можна виділити умови попиту та його загальні обсяги, інфраструктуру товарного ринку, котра забезпечує задоволення цього попиту через відповідні інфраструктурні ланки (посередники, дистрибутери, реалізатори, складські приміщення, транспортні засоби тощо).

Конкурентоспроможність товару становить запоруку конкурентоспроможності бізнесу, а значить і безпеку підприємницької діяльно-

сті. Безпека підприємництва є компонентом системи національної безпеки України, питання її реформи як складової суспільно-політичних та соціально-економічних перетворень в Україні актуалізуються у Щорічних посланнях Президента України до Верховної Ради України та в інших нормативно-правових актах, зокрема – в Указі Президента України «Про стратегію національної безпеки України» № 105/2007 від 12.02.2007 р. [6]. Проте зазначені нормативно-правові акти не містять конкретних механізмів зміцнення безпеки підприємництва. Досвід розвинених держав свідчить, що резерви зміцнення економічної безпеки підприємництва криються також в обґрунтованому збільшенні вимог щодо обсягів статутного капіталу підприємств, які здійснюють окремі види діяльності (у промисловості й торгівлі), а також у збільшенні кількості працюючих (зокрема, у сфері послуг), що дозволяє посилити стійкість підприємств та їх конкурентоспроможність.

Підприємствам малого бізнесу досить складно вийти на міжнародні ринки, бути конкурентоспроможними, тому аналізуючи вплив внутрішнього та зовнішнього середовища на підприємницьку діяльність, можна стверджувати, що одним з прогресивних методів забезпечення конкурентоспроможності є використання Інтернету. Сьогодні українські підприємці дуже обережно використовують цю незвичну для них форму «транспортування» угод. Водночас за допомогою Інтернету компанії і фірми всього світу здійснюють транзакційні угоди щорічно на суми, що перевищують 100 млн. дол. США [7].

У будь-якому випадку об'єктам притаманні визначені складові елементи, між якими існують відповідні зв'язки, що підпадають під внутрішній та зовнішній вплив. Під час формування об'єкта (абсолютно новий товар, вдосконалення товару) має місце кількісна та якісна зміна його складових елементів. Це закономірно призводить до адекватної зміни зв'язків між окремими складовими елементами, а отже, до набуття об'єктами нових якостей, що, в свою чергу, впливає на вид зв'язків об'єкта з конкурентним середовищем.

Кожна властивість потенційно може бути розглянута як функція. Однак, актуальна з позицій споживача властивість набуває цільовий функціональний характер лише в тому випадку, якщо вона в подальшому сприяє збереженню всіх інших властивостей об'єкта (товару) щодо використання за призначенням.

З цих позицій властивість (характеристика) може бути розглянута як фактор наступного розвитку (більш широкого використання) об'єкта.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, однією з основних причин того, що економічна система країни працює неефективно, є недосконалість (нерозвиненість) ринкової інфраструктури, завдання якої полягає саме в тому, щоб забезпечити безперерйне

багаторівневе функціонування господарських взаємозв'язків, взаємодію суб'єктів ринкової економіки і регулювання товарно-грошових потоків. Відсутність суттєвого досвіду розвитку інститутів ринкової інфраструктури в Україні спричиняє виникнення цілого ряду проблем, найважливішими з яких є відсутність науково обґрунтованих рекомендацій щодо створення провідних інститутів РІС, низький професійний рівень кадрів, зайнятих у цій сфері, обмеженість наукових робіт з комплексного дослідження всієї системи РІС як єдиного цілого організму, що надає значні змістовні послуги суб'єктам ринкової економіки.

1. Фатхутдінов Р.А. Управління конкурентоздатністю організації: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Р.А. Фатхутдінов; під заг. ред. Г.В. Осовська. – К.: «Кондор», 2009. – 470 с

2. Вальдрат О.Л. Розвиток інфраструктури і регулювання товарного ринку в умовах конкуренції: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.02 / Вальдрат Ольга Леонідівна. – Львів, 2001. – 182 с.

3. Лившиц А.Я. Введение в рыночную экономику / А.Я. Лившиц. – М.: Изд-во Станкин, 1992. – 152 с.

4. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ: учеб. пособие [для студ. высш. учеб. зав.]. – К.: МАУП, 2003. – 368 с.

5. Шнипко О.С. Конкуренция как специфичная форма конфликта и співіснування суб'єктів ринку / О.С. Шнипко // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 1. – С. 33–44.

6. Про стратегію національної безпеки України: Указ Президента України № 105/2007 від 12.02.2007р. [Електронний ресурс]. – Сайт ВРУ. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

7. Інтернет-ресурси. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.k2kapital.com/news/fin/650897.html>.

8. Інтернет-ресурси. [Електронний ресурс]. – Сайт Регіонального філіалу НІСД у м. Львові. – Режим доступу: <http://niss.lviv.ua/analytics/>.